

LA DÈCIMA

“En la fosca, en la mirada, en el silenci, sota el pes de les estrelles, som algú —algú que dubta de ser prou, algú que dubte de poder, algú que sent en el seu cos el fred mortal de la pregunta i de l’espera.” DAVID JOU

I - Vespre de pluja entre llibres

La pluja de finals d’hivern, que començà a repicar suaument contra els vidres del seu darrera, el va distreure del discurs del professor. La ploma rovellada ja no passejava pel quadern de notes. Els seus ulls estaven fixos en el buit. Havia tingut una idea brillant i fugissera, ara l’estava intentant buscar entre tants projectes mig construïts que voltaven pel seu cap. Un fregar de papers, les gotes, la veu pausada i greu... Tot plegat era una melodia estranya que anhelava des de feia temps. Va tornar a estar per la lliçó cap al final però amb la irreprimible sensació d’haver perdut alguna cosa pel camí. Un altre cop l’eixam d’estudiants als passadissos i les finestres altes que entenebrien d’un gris plúmbic els rostres de la gent que anava marxant.

Entrà a la biblioteca, que mai havia vist en un dia tan rúfol, tant humit i trist. Tot era un joc d’ombres entre passadissos i taules mal il·luminades. Les prestatgeries altes i plenes a vessar de llibres, poc s’imaginaven la importància que anirien adquirint al llarg dels segles. Simon Stevin es passejà a poc a poc entre els llibres, ullant els títols i intentant destriar els que li interessaven. Quan en tingué una pila anà fins la taula més propera i va encendre una espelma. La tinta anava lliscant pel paper tot escrivint en llatí; de tant en tant dibuixava un políedre, esbossat amb aquella pulcritud adquirida per la pràctica. S’hi va estar una llarga estona fins que els ulls, cansats per la minsa flama, li començaren a fer mal. Fou en aquest moment que va decidir tornar cap a l’estudi. Quan deixava els llibres al seu lloc, va veure una ombra que es movia sigil·losament entre les prestatgeries. Era normal que en aquelles hores encara hi hagués algun estudiant passejant entre opuscles i muntanyes de tractats ben ordenats però el que li va cridar l’atenció va ser allò que mostrava l’ombra: que portava un petit canelobre i que pertanyia a una dona. Es veia pel vestit i també li havia semblat que una llarga cabellera li cobria les espatlles. Va pensar no donar-li més importància, però Simon es desviava per les coses fora de lloc, les que no encaixaven com un petit trencacaps o una simple equació, o aquells nombres que no acabaven mai... Una dona rondant per la biblioteca de la universitat de Leiden a aquelles hores era un d’aquests petits misteris que no s’ajustava a allò considerat com a normal i que li agradaria resoldre. Així doncs, decidit i resolut com era, oblidant tots els bons propòsits de treball que tenia, va concloure d’anar a cercar la propietària de l’ombra

perduda. La va trobar a dalt d'una escala, buscant entre llibres que li semblaren de filosofia, amb el front arrugat i les celles negres que deixaven intuir concentració en la seva recerca. Simon se la va mirar de lluny i va veure que era jove; les galtes rodones, el nas petit i la cara lleument abaixada, tot analitzant la coberta d'un gran volum vermell, li donaven una expressió de nena emmurriada. Ella, de sobte, va despertar-se i va notar la presència del jove. La cara d'espant i disgust que li va sortir, van fer riure a aquell observador indiscret. Va baixar amb compte les escales de fusta, tot agafant ben fort el llibre, va espolsar-se la pols de les faldilles i va mirar enutjada el noi. De seguida, però, es va recordar de les bones formes, va abaixar el cap i va anar per retirar-se quan les paraules del desconegut la van aturar.

—Espereu-vos!— Simon va abaixar la veu en recordar que es trobava a una biblioteca— d'on sortiu? Vull dir... com és que esteu aquí? No podeu...

— No puc què? Ja ho sé, és una norma estúpida però igualment vinc quan representa que no hi ha d'haver ningú. Si us hagués vist el bibliotecari no m'hauria deixat pas entrar, està esperant-me a fora... El meu pare, sabeu? És professor... I em deixen venir a agafar els llibres que vull...— les seves paraules van sonar fermes al principi però, en adonar-se que no hauria d'haver parlat amb aquella franquesa, els mots se li van anar glaçant i sonaren cada cop més febles; l'última paraula gairebé era un murmuri. Llavors va marxar, no pas corrent sinó amb la senzilla pressa de qui va atrafegat, sense dir res més. Simon Stevin, amb la seva curiositat mig saciada, va restar un segons més absort i també va girar cua per tornar a casa.

II- Canals de Leiden

Després d'una nit de tempesta el matí era fresc i clar. La puresa del blau i del sol que escalfava les teulades, encara una mica gelades, donava un aire optimista al carrer que, des de la seva arribada a la ciutat, encara no havia vist. Tot mirant el sol sabé l'hora que era i pensà que encara no li calia afanyar-se. Es rentà la cara al rentamans i va anar cap a la taula immensa, sota la finestra de l'estudi i tota plena de papers, llibres i carpetes. Tan plena, que es feia difícil de trobar qualsevol cosa. Es va fer un xic d'espai davant la cadira i va remenar una estona fins que va poder localitzar tota la feina feta el vespre anterior. Tenia moltes ganes de continuar. Allò, les matemàtiques pures, l'apassionaven. Abans de començar va pensar que no enyorava gens la seva antiga feina de comptable a Anvers o a l'Oficina d'Impostos de Brugge; per bé que treballés amb nombres no era el mateix. Es va posar a la feina amb una dedicació perfecta, sense entrebancs, fins que de cop, mentre

escrivia un reguitzell de nombres trencats, va tornar a tenir aquella sensació d'haver pensat alguna cosa molt important, gairebé transcendental, però en comptes d'intentar perseguir aquell pensament, va adonar-se de la rapidesa del temps i va fugir, sense agafar el capell, cap a la universitat.

No hi havia ningú al passadís. Es va estremir en sentir-se part d'aquell edifici tan clàssic: les grans finestres, els vidres clars, els passadissos alts i llargs per on ressonava fins l'eco d'un sospir. Va entrar discretament a l'aula de càlcul i, mentre s'anava incorporant es va fixar en el noi, assegut al seu davant, que encara no havia vist mai. Era molt jove, devia haver acabat els estudis superiors feia poc. No tenia ni un bri de pèl a la cara, allargada, amb faccions quadrades però agradables. Tenia uns ulls d'un marró molt clar, tirant cap a color de mel, un nas grec i els cabells clars i arrissats. Es deia Maurice. I Maurice, realment, estava una mica espantat ja que de cop, havia ensopagat amb la llibertat. Un cap acabats els estudis, el seu pare li va preguntar què volia fer i ell va demanar-li d'anar a la universitat, que volia continuar estudiant i fer la seva vida, aquestes paraules textuais del jove van ser acomplides pel seu pare al peu de la lletra. Així, Maurice de Nassau, estava un xic desemparat. Vivia en una caseta de la família, ell sol, amb una cuinera i un majordom. Podia fer el que volgués: comprar cabassos de formatge o nedar als canals pútrids a la matinada. No feia pas res d'això sinó que simplement s'avorria i de tant en tant sentia un pessic de soledat. Va decidir que aquella tarda aniria a la biblioteca i que per dinar compraria una mica de pa i formatge i es passaria la tarda buscant llibres i llegint. En acordar interiorment aquests plans, va somriure per fora i Simon Stevin va tornar a encuriosir-se.

Ben dinat Stevin va tornar, vorejant els canals i travessant més ponts del compte, cap a la universitat i va dirigir-se a la biblioteca. Quan va entrar, va veure que hi havia bastants estudiants. Així doncs, la noia de l'ombra encara no tenia via lliure. Va retornar disciplinat a la feina que tant l'ocupava i que ja tenia títol: *Problematum Geometricorum*. Va anar a buscar els llibres que anit havia retornat al seu lloc i va veure que només n'hi havia un, de quatre o cinc. Realment li era un problema, li faltava poc per acabar però li eren indispensables i volia deixar lloc a aquella petita idea que encara estava naixent dins del seu cap. Va passejar-se gens dissimuladament per la biblioteca, tot entrellucant què llegien els altres estudiants... Fins que trobà el culpable. Era aquell noi de cara angelical que li havia cridat l'atenció al matí. Quan Simon posà la mà a l'espatlla de Maurice,

aquest se sobresaltà. Per un moment es pensà que era el seu pare. Les paraules de l'home el van calmar.

— Excuseu-me, no us volia espantar. Tan sols demanar-vos que em deixéssiu estar a aquesta taula per tal de poder agafar alguns llibres que teniu ja que els he de menester.

—Oh— la proposta sincera el sorprenué—. Bé, disposeu-ne, no hi tinc cap inconvenient.

I aquesta tarda silenciosa, costat per costat, l'un treballant, l'altre descobrint nous i més grans horitzons dins d'un món que creia prou apamat, va ser l'inici de molts moments compartits, projectes mig muntats, somnis contats a cau d'orella, discussions científiques fins a les hores petites. Simon poc hi comptava amb això, de fet, el seu pensament s'alternava entre la geometria del treball i els pensaments d'una joventut que ja creia perduda: quan marxà de casa la seva mare per viatjar. Va recordar els paratges nevats de Noruega, els alts arbres, aquelles fondes petites i càlides de Polònia, mentre la tempesta de neu picava furiosament els vidres prims, la primavera a Prússia on dolls d'aigua diàfana enteranyinaven els prats verds i vermells per les roselles, la bella ciutat dels set ponts... Ell, que sempre havia viscut a Brugge, una ciutat, la vida dura i freda dels camperols de les terres del nord el va sorprendre. Tots aquests pensaments i la certesa que ja acabava la feina el van posar malenconiós just quan el crepuscle tenyia els canals de Leiden de roig punyent.

III- Dues presentacions nocturnes

Dies intranquils per Holanda i, encara que Maurice no ho digués, patia pel seu pare Guillem d'Orange i pel seu germà gran, que tant admirava. Dies intranquils, de revoltes i ell encara era un nen però estava en aquella edat en què es comencen a entendre les coses, en què els eufemismes dels grans deixen de ser enigmes. Sentia nord, sentia Anglaterra i tots els pensaments se li tenyien d'un vermell de sang espessa. Encara ara hi somniava de tant en tant, en aquelles nits de vent i de lluna nova. Es despertà enmig de la fosca, cansat pel malson. Els raigs de sol ja despuntaven i no valia la pena tornar a embolcallar-se en els càlids llençols. Es vestí ràpidament en la fredor de la cambra i va baixar al salonet, que anava convertint en una modesta biblioteca, a llegir aquells cinc llibrets que Simon havia estat fent els primers mesos d'estar a la universitat: *Problematum Geometricorum*. Estaven escrits en llatí, més feixuc de llegir, però molts

conceptes dels que hi havia esmentats ja li eren coneguts. S'endinsà en el tercer llibre, el que més li va agradar, quan la cuinera ja havia parat la taula per esmorzar.

Quan estava a punt de girar l'última cantonada es va trobar amb Simon Stevin, que venia absort i distret però amb pas decidit. El va abordar directament.

—Ja he llegit el teu llibre!— Gairebé ho deia saltironejant—. He trobat que era molt clara l'estructura que has fet servir per exposar la teva tesi. Això m'ha agradat, hi ha llibres en què et trobes arguments que puguen i baixen i que són realment perdedors.

—Gràcies, Maurice, me n'alegro... — Una mica capficat no sabia si continuar i tallar aquella alegria jovial i sincera—. Bé, m'ho he repensat, un cop imprès el llibre... no sé pas per què el vaig escriure en llatí. És una llengua morta. La gent del carrer no l'entén, la meua obra no podrà arribar a tothom...

—Oh, el llatí és la llengua científica, per què ha d'arribar a la gent del carrer? A les persones que els interessa, bàsicament estudiants i erudits, ja en saben, de llatí. No cal preocupar-se per la plebs.

Simon Stevin es va aturar, es feia creus del que sentien les seves orelles, no entenia com Maurice podia parlar així. De tant en tant ja li havia semblat que deixava anar algun discurs semblant, que això es devia per ser el fill d'un dels homes més influents del país, tot i així no li va semblar correcte que una persona intel·ligent com ell parlés d'una forma tan equivocada i irreflexiva.

—Maurice, estimat amic, em sobten els teus mots. No són dignes d'un home de raó com tu — Tenia les celles arquejades, que denotaven un cert enuig —. Recorda el que deia Sòcrates, que el saber és innat, que el portem dins. Una altra cosa és que el busquem i que l'explotem, en certa manera. Qui diu que tu, pel fet d'haver pogut estudiar, tens més capacitat que aquest... cotxer, per exemple, o que el formatger Kluwern. Potser a ells també els interessa i no ho saben. Potser si estigués escrit en la seva llengua i un diumenge passejant amb l'esposa i els fills, davant una llibreria trobessin un escrit que els interessés, encara que fos d'interès científic el comprarien. La condició o l'ofici no determinen pas la saviesa, la predisposició, i les oportunitats, molts cop sí.

El discurs, una mica apressat i acalorat, havia deixat Maurice empegueït i van continuar el camí sumits en un silenci dens i dur.

Durant tota la lliçó, el jove dels clars cabells arrissats, va estar pensant en les paraules del seu tutor. Es va tornar a sentir avergonyit i trist. Les hores van passar lentes, sense poder parlar amb Simon, per vergonya, i va evocar un mal record, de quan de petit i feia entremaliadures, llavors el seu pare el tancava en una habitació tota blanca, que no tenia res, on només podia mirar per la finestra que donava al pati de la cavallerissa, al mur alt i al mar de teulades vermelloses de la ciutat. Allà, ell s'entretenia calculant els taulons de terra, mirant els dibuixos de la fusta, comptant les xemeneies que fumejaven però al final ja s'ho sabia de memòria i un abatiment l'envaïa, igual que la foscor del capvespre que anava tornant gris el blanc de les altes parets. A la nit, abans que els criats anessin a dormir l'en treien i a ell li semblava que l'angoixa es quedava enrere i que podia tornar a respirar de cop a ple pulmó. La història semblà repetir-se quan Simon l'anà a buscar amb els ulls brillants d'excitació, per explicar-li que havia recuperat la idea que feia temps que tenia aletejant pel cap. Va respirar alleugerit.

La biblioteca, amb aquella remor de fulls, els tornà a acollir com tants altres cops tot i que distants. Simon li ensenyà un llibre antic, traduït del grec al llatí, on es parlava de les fraccions babilònies, amb uns estranys símbols que eren els seus nombres. Hi havia l'equivalència amb els antics nombres dels romans, que ara gairebé ja no usaven, sinó era per escriure dates, xifrar capítols de llibres, per numerar coses concretes i poc més. Maurice mai no hauria pensat que una civilització tan antiga utilitzés les fraccions. Quantes llacunes en el seu coneixement!

—Doncs aquí diu que fins i tot havien resolt algunes equacions, abans que el grec Diofant— Simon s'alegrà de tornar a veure la curiositat presa en aquells ulls clars—. Pensa que a la terra entre els dos rius, Mesopotàmia, és on va començar l'escriptura.

Van anar fullejant aquell llibre de pàgines gruixudes, copiat a mà, tret d'algun antic monestir. Stevin de tant en tant anava prenent notes. S'estava fent fosc i cada cop hi havia menys estudiants. Un vent sec començà a escampar fulles pel pati.

—Ara, intentaré mostrar-te un altre petit secret— i el va dur a amagar-se a una taula del fons de tot, mig oculta entre dos prestatges de Física i Astronomia. Van apagar l'espelma. Al cap d'una llarga estona en silenci i quietud, la porta es va obrir i es va sentir una veu parlant amb el vigilant. No van entendre gaire cosa, només murmuris i una lleu tos. Simon estava expectant, era el tercer dijous que es quedava a la biblioteca per gaudir

d'aquesta dolça anormalitat. Maurice de Nassau va percebre l'ombra i s'inclinà per veure qui era. Una noia es passejava per la cambra acompanyada pel bibliotecari i semblava que buscaven un llibre. Interrogà Stevin amb la mirada.

—És filla d'un professor, pel que sembla estudia filosofia. Diria que l'apassionen Plató i Aristòtil— ho digué amb un xiuxiueig imperceptible—. M'agradaria saber qui és... l'altre dia estava llegint un tractat sobre Pitàgores.

— Està relacionat amb la filosofia —replicà el noi—.

— I amb les matemàtiques! —Pensà un xic i continuà en veu molt baixa—.

Avui parlarem amb ella. Tinc el llibre que busca.

Catherine Krai no trobava el llibre que necessitava, tampoc volia que el vigilant se n'assabentés i, perquè no pensés que hi estava massa estona, li havia dit que buscava una altre llibre que havia amagat. Faltava poc per tancar i el zelador li va dir que havia d'anar a buscar les claus de les sales de l'ala esquerra.

—No us preocupeu, el continuaré buscant sola. Abans de tancar aviseu-me— Tot mirant com l'home se n'anava, una mica reticent, va començar a buscar entre les obres de savis grecs. La recerca frustrada l'estava posant nerviosa i ja no es recordava de no fer soroll i els dos joves van aprofitar per sortir.

—Perdoneu, senyoreta, no busqueu pas aquest llibre?— Catherine feu un bot.

—Vós, un altre cop?

—El segon cop, voldreu dir...

— No senyor, és el quart comptant el dia que em vàreu descobrir. Les dones observem i els homes no sabeu dissimular. I avui veig que, o més aviat hauria de dir que he sentit, aneu acompanyat. Sort que el guarda és una mica dur d'orella.

— Bé, sí. Ell és Maurice de Nassau, amic i deixeble.

— I vós?—La rapidesa de la noia l'aclaparava un xic.

— Jo sóc Simon Stevin Brugens.

— Si us plau, senyor Stevin, em podríeu deixar el llibre que teniu a les mans? És indispensable que el llegeixi ara, car no me'l puc endur...

— Us interessen les matemàtiques?

—Sí... —Reflexionà una mica, no sabia si pronunciar els mots que estaven a punt de néixer-li als llavis—. El meu pare no vol que n'estudii, diu que no són ciència per a dones, de fet diu que no ho haurien de ser per ningú. Repeteix sempre les paraules de sant

Agustí, “Un bon cristià ha de procurar no tenir contacte amb les matemàtiques i amb els impius endevins”... —dient aquests últims mots inflà el pit i imità un veu greu amb un accent francès marcat—. Si en voleu parlar no cal que sigui en aquestes hores... Vaig a buscar el vigilant. Sortiu ara, abans que no us vegi. Bona nit.

Van seguir-la amb la mirada i sense pronunciar cap paraula, van fer-li cas i van sortir a la fresca del capvespre. Catherine, tot maleint aquells que l’havien privat d’una lectura anhelada, tornava cap a casa. Tot i així va pensar que ells la podrien ajudar i que la conversa nocturna li serviria més del que s’havia imaginat des d’un bon principi. Llavors va aixecar el cap vers el cel i observà la interminable negror pigallada d’estrelles i la lluna decreixent d’un groc formidable. Els pensaments li van marxar molt més lluny, als límits de l’univers i tot de preguntes que l’esfereïen, a floraren de nou. Van quedar encallades en un atzucac sense respostes.

IV- Lluna de safrà

Aquella nit va ser llarga per Simon Stevin, que repassant els apunts trets del llibre que havia mostrat a Maurice, anava donant forma a aquell pensament d’un matí de finals d’hivern plujós i trist. Havia de canviar l’espelma, que ja no era res més que un ble socarrimat i un llit de cera desfeta que amb prou feines feia dues polzades de llum. En quedar-se gairebé a les fosques, la claror de la lluna va entrar per la finestra tot il·luminant la taula. Va inclinar-se per obrir-la i mirar l’astre nocturn i el va trobar a la seva esquerra, minvant. El color d’ambre que presentava li va fer recordar el vestit safrà de seda que duia la noia. Va sentir una certa puixança al cor i va somriure. No li havia preguntat el nom. Tot i que per les característiques del seu pare, aviat n’esbrinaria el cognom. Va intentar retornar a la feina però ja no va poder, la lluna de safrà envaí el seu pensament.

La nit va ser agitada, el son li va ser difícil d’agafar i quan el seu rellotge intern el va despertar, una hora després del cant del gall, li feia l’efecte que havia dormit molt poc. Tenia fred i es va adonar que s’havia deixat la finestra oberta durant la nit. Amb la llum del dia, però, un cop rentat i esmorzat, tornà a la serenitat despistada que el caracteritzava. El fantasma de la nit marxà juntament amb les lleganyes de la cara.

Stevin va arribar puntual a la universitat i s’estranyà de no trobar Maurice al seu lloc. Durant tot el matí no aparegué i, tot i que una mica inquiet, Simon, després de dinar, va

anar cap a la biblioteca a buscar aquell llibre. Va ser entrar-hi i començar de nou amb aquell somieig que no el deixaria treballar en molt de temps. Recordava cada racó, cada moment i repetia la trobada fugaç mentalment, tot buscant-ne l'escenari diürn on tingué lloc la breu conversa. Passava d'esma les pàgines amb imitacions de tauletes babilònies, i les idees i pensades se li escolaven de les mans, com un rellotge de sorra, deixant-ne tan sols un lleu besllum.

De cop notà unes mans fermes però suaus que li tapaven els ulls i va sentir una veu de falset que li preguntà qui era.

—Maurice!— Amb l'ocult desengany que desitjava que fos algú altre es va girar—. On has estat tot el dia?

—Ves, un lleuger mal de cap i unes petites investigacions m'han tingut entretingut... — Tenia un somriure d'orella a orella—. Aquesta nit et convido a un concert!

La sala de concerts era plena. A Leiden, la cultura sempre havia sigut un puntal i això, a sobre, era un gran esdeveniment social ja que de concerts com aquells se'n veien pocs. L'havia fet portar la burgesia de la ciutat: un recital de madrigals i a la segona part, un cop enretirades les cadires, danses. Celebraven que començava l'estiu.

Maurice i Simon van entrar a l'alt edifici i es van asseure quan faltava poc perquè comencés. La quietud va fer-se de cop quan van haver sonat els primers compassos. Les veus que s'enfilaven en infinits contrapunts fluïen per la sala, els sons dels instruments es ficaven per cada racó, sortien pels respiralls i per les escletxes de les portes. Els arpegis omplien el buit i el silenci. Es ficaven dins dels porus de la pell. L'harmonia matemàtica de les cadències es transmetia per delicioses ones fins a arribar a les oïdes dels espectadors. Ningú es movia, estaven enfetillats per aquelles melodies, pels timbres vellutats de les xeremies, les violes, el sacabutx, el cornet i les flautes. Qui poc en sabia de música, aquella nit va arribar a comprendre-la des del cor. Pel sol fet que el seu amic l'hagués portat allà, Simon ja era feliç. Tot i així, no va poder evitar ser-ho més quan, a la mitja part, va veure la noia de la biblioteca, acompanyada dels seus pares —el professor Krai de teologia!— i les seves germanes. Maurice li va fer una proposta.

—Ara toquen danses— va dir—. Treu-la a ballar una pavana i després la gallarda!

— Compàs tres-quatre, compàs quatre-quatre.

Es van somriure just quan Catherine es va adonar de la seva presència. La va anar a buscar temorós per demanar-li un parell de danses.

—Vós per aquí un altra vegada?

—Aquí encara no m’hi havíeu trobat mai.

—Cert. Us interessen més els llibres.

—M’ha convidat Maurice. I vós? Què hi feu en una festa pagana? Celebrant el solstici d’estiu!

—Segons el meu pare és el sant de l’apòstol més fidel de Jesús, Joan.

—També és cert. Però els grecs i altres civilitzacions més antigues ja celebraven aquest dia, tal com ho fem nosaltres, amb música i danses.

— Els grecs! Tant de bo els pogués estudiar més a fons. Però el meu pare és qui tria els meus tutors. Us puc demanar què estudieu, a la universitat?

— Demaneu.

— Senyor Stevin, què estudieu a la universitat?

— Matemàtiques.

— Ja m’ho pensava!— I el somriure se li escapava.

La següent dansa, que era ràpida, els va fer deixar del tot el diàleg entretallat. Catherine ja havia trobat la sortida al seu problema i la mirada li espurnejava de clara esperança. Va veure que el seu pare la mirava i li va fer una inclinació amb el cap. Era la nit més curta de l’any però van marxar abans que l’alba amagués els estels i la lluna per poder contemplar-los.

V- Visites estivals

Els dies eren llargs i la calor convidava a viure al carrer on les flors efímeres impregnaven l’aire d’olors dolces. Els canals es veien més nets i potser era tan sols l’alegria estival. La gent somreia i els gossos feien la migdiada al sol.

La universitat havia tancat un mes per estiueig i Maurice de Massau havia anat a veure la família. Simon només havia marxat una setmana a Brugge i ja n’havia tornat per avançar el treball, llegir i descansar al seu estudi. A les tardes passejava a la vora dels canals, fins a arribar als mínims turons verds del voltant de Leiden, pels camins de sorra fosca envoltats d’arbres alts i prims.

Una tarda, en tornar del seu passeig, la mestressa de l'edifici on tenia llogat l'estudi li va dir que tenia una visita.

— Em sabia greu fer-la marxar, ja sabia que no trigaríeu gaire i l'he acompanyada a les vostres habitacions. Abans he mirat que no ho tinguéssiu massa desendreçat. Em plau molt que tingueu visites tan agradables, senyor Stevin.

I tot fent una rialleta intermitent i aguda tornà a regar les tulipes de la finestra. Simon pujà esverat i va arribar panteixant a la porta. Hi havia Catherine amb un cistell a la falda, asseguda al costat de la taula, tot llegint un dels llibres que Simon tenia repartits per la sala. Ella es va sobresaltar en veure la impetuosa entrada del jove i va deixar la lectura amb un gest bruscat. Ell es va ruboritzar.

— Catherine! Perdó... vull dir, senyoreta Krai! Què hi feu vós aquí? —la noia va contestar seguit, sense gairebé ni respirar.

—El pare ha marxat a veure un oncle seu que està malalt i la mare m'ha deixat venir a visitar-vos. Jo li he dit que us venia a donar un gat, perquè Essència, la gata de casa, ha gatinat i la mare faria qualsevol cosa per treure's els gats de sobre. Així que teniu— i del cistell en va treure un gatet gris, adormit, que va fer un miol de protesta—. Jo li dic Arquímedes, si voleu li podeu canviar el nom.

—Teniu una gata que es diu Essència i un gat que es diu Arquímedes?— Va riure divertit.

—A casa només els crido pel nom jo, els altres els hi diuen mixets o els donen puntades de peu...—es va aixecar tot agafant el cistell i feia per anar-se'n.

—Només heu vingut per donar-me el gat?

—No, senyor Stevin. Em costa demanar-vos-ho.

—Parleu sense por, us ho prego.

—Bé. Aquests dies teniu festa, oi? —Stevin va assentir—. Doncs m'agradaria que em donéssiu algunes lliçons elementals de matemàtiques. Només per tal de poder entendre coses que ara se m'escapen.

— Ho dieu de debò?

—És clar!

I així van començar aquelles memorables tardes d'estiu, amb la finestra oberta, asseguts plàcidament tots dos al voltant de la taula, amb menys papers a sobre, on Stevin exposava amb claredat els avenços dels grecs, els seus nombres amb les lletres de l'alfabet, el viatge de Thales a Egipte i com va calcular l'alçada d'una piràmide amb les

ombres i, com gràcies als àrabs, aquests coneixements havien pogut passar a través de l'Europa cristiana tot i la severa restricció. A Catherine li agradava molt descobrir els lligams amb la lògica, trobava semblances entre les dues matèries que l'entusiasmaven. Ara entenia perquè Plató no deixava entrar a la seva acadèmia els que no sabien geometria. Catherine Krai seguia amb atenció les paraules justes i nítides de Simon a l'hora que la calor no era tan forta, mentre Arquímedes es passejava per la sala, descobrint racons i dormint sobre munts de papers i llibres. Els dies els havien passat lleugers, sempre esperant l'hora per trobar-se, potser per motius diferents, i, enmig d'una exposició de la gran ciència oriental, van sonar dos trucs forts a la porta i es va obrir. Era Maurice, que va entrar eixelebradament brandant un volum força desgastat.

—Mira què he trobat! No et pensis que el teu amic no ha fet res per tu aquests dies. Serà perfecte per al teu treball. Em va costar d'aconseguir però finalment vaig engalipar un vell llibreter de l'Haia, dient-li que només era un vulgar tractat de numerologia. En aquest cas potser m'hauria valgut més estudiar persuasió que aritmètica.

S'adonà de Catherine, que mirava encuriosida tot l'ímpetu amb el qual havia entrat. Ell li clavà la mirada, intentant descobrir quins designis l'havien dut fins allà però ella, una mica violentada, abaixà l'esguard i simulà distreure's amb la punta de els sabates. El silenci omplí la cambra un moment.

— Catherine, perdó, vull dir la senyoreta Krai, em demanà que li donés algunes lliçons de matemàtiques ja que a casa seva era impossible. T'haig de confessar, amic meu, que l'estiu m'ha endormiscat un xic i que el treball no ha avançat gaire perquè he començat dos altres tractats. T'estic molt agraït per la teva aportació, a veure si ara el reprenc amb nova força.

—Senyor Stevin, potser no hauria de ser tan curiosa però ja he vist alguns documents seus i m'agradaria que m'expliqués en què consisteix el treball de què parlen.

—El que vull fer és explicar d'una forma planera i precisa com hem d'utilitzar les fraccions decimals per tal de fer els càlculs més fàcils. Estic pensant un mètode molt ràpid que ajudarà a tots els que treballen amb nombres... Podrem representar un nombre enter i les seves parts més petites sense els nombres trencats, que molts cops són carregosos i els seus càlculs llargs.

—Realment em costa d'imaginar això que dieu.

— Senyoreta Krai, no sé fins on arriben els seus coneixements matemàtics però Simon vol basar-ho tot en el deu, la dècima progressió, el dècim, *de Thiende*... Imagineu-vos que s'unifiquessin totes les mesures des de Noruega fins a Itàlia, de França a Rússia... sense haver de transportar i fer equivalències entre polzades, peus que canvien d'una ciutat a l'altra, canes, milles, iardes... Seria una revolució! I totes les mesures fetes amb divisions de deu que, si voleu anar al començament dels començaments, és el nombre dels dits de les mans.

Maurice de Nassau la mirava amb rostre sever, i una espurna imperceptible de gelosia es deixà entreveure als seus ulls clars. La noia se sentí trista i s'aixecà.

— Senyor Stevin, tinc una mica de pressa, demà tornaré a l'hora de sempre tot i que potser arribo una mica tard ja que representa que vaig a visitar la meva àvia. Portaré Essència perquè jugui amb Arquímedes, crec que l'enyora.

— Bé, Cath... senyoreta Krai, com vulgueu. Fins demà... Potser així aturarem la curiositat insaciable d'Arquímedes durant una estona, si més no mentre el renten. Encara que no crec que surti de la banyera cridant Eureka!

Al nouvingut, les últimes frases li semblaren críptiques però no feu cas de les rialles dels altres dos, ja que tenia moltes ganes de parlar amb el seu mestre.

—Benvingut, noi. Creia que arribaries demà passat.

—Sí, era la meva intenció però m'enyorava de Leiden i tenia ganes de tornar. Suposo que deu ser la vellesa però el meu pare està més taciturn que mai i trobava a faltar les nostres converses —reflexionà un xic—. Saps? El meu pare m'ha dit que l'any que ve seré el Cap del Consell d'estat de les Províncies Unides...

— I els estudis?

— Tu em fas aquesta pregunta? Saps millor que ningú que no sempre cal tenir un professor per instruir-se.

— Potser tens raó. Però em sobta... potser encara ets massa jove. Aquest lloc demana molta responsabilitat i seny.

— Em queda un any...

—Bé, en tot cas ja en parlarem més endavant. Ara et vull ensenyar els dos nous projectes que t'he esmentat.

Li allargà uns fulls escrits amb tinta fosca, ratllats i amb notes als marges. El títol estava escrit en majúscules i en francès: *L'Arithmétique*. Classificava tres tipus de nombres i hi havia algunes explicacions, encara no completes, de la teoria de les equacions de segon, tercer i quart grau.

— Abans de posar-m'hi seriosament haig d'acabar l'opuscle dels nombres trencats...

—I l'altre treball que m'havies dit?

—Aquesta és una idea que em va sorgir d'una conversa amb Catherine— va continuar entusiasmat—. Li estava explicant el mètode deductiu dels grecs, el moment en què les matemàtiques van passar a ser una ciència. Ella es va interessar molt per la lògica i vam tenir un bon debat sobre les demostracions i se'm va aparèixer mentalment un títol *Dialektike ofte Bewysconst*, Dialèctica de la demostració. Tenia les explicacions inicials al cap i gairebé la vaig fer fora per apuntar-ho tot abans que me n'oblidés.

El petit gat gris anà a fregar-se a les cames de Maurice.

—Et presento Arquímedes.

—Em sembla que hi ha moltes coses que t'has descuidat d'explicar-me a les teves cartes...

—Encara ens queda molta tarda.

El sol baixava lentament i es començava a amagar darrere les teulades vermelles i grises de la petita ciutat de Leiden. Els dos amics no se'n van adonar fins que gairebé els era impossible desxifrar-se l'expressió de la cara. I de la llunyania només els arribà el plany malencònic d'una viola de gamba.

VI- Curses de fulles

Les nits es tornaven a allargar de mica en mica. La boira tapava el sol més sovint i la pluja s'anava instal·lant cada dia més insistentment pels carrers de la ciutat, pels camps del voltant. A poc a poc, les fulles que anaven deixant els arbres despulats eren arraconades pel vent i encatifaven els carrers. Els nens les agafaven i s'entretenien fent curses pels canals.

Feia dies que la universitat havia reprès les classes. Simon continuava amb els seus treballs i, de tant en tant, Catherine l'anava a veure amb un pastís o unes galetes de

canyella i ell feia aigua d'herbes. Després parlaven, es notava que la noia no podia explicar-se gaire amb ningú de la família sobre les coses que li interessaven. El seu pare, evidentment no sabia que durant l'estiu havia fet algunes classes, la seva mare estava massa preocupada de quina malaltia li tocava tenir aquell mes i les seves germanes, les que no es passaven el dia jugant, es passaven el dia davant el mirall i comentant models i vestits.

A fora s'havia ennuvolat el cel de cop, Simon estava a punt d'encendre una espelma per combatre la foscor, quan va sentir dos trucs suaus a la porta.

— Catherine! Feia molts dies que no venies! Ara estava a punt de marxar cap a casa de Maurice... Vols venir?

— No he estat pas convidada!

— No hi fa res, jo tampoc. No crec que s'enfadi. A més, només va ser aquell dia, que li va sobtar veure't. Ara ja s'ha acostumat a "compartir".

— Doncs anem abans que plogui.

Va agafar uns papers i la capa i van sortir a fora, on un vent fred de tardor jugava altra volta amb les fulles. Aparegué un llamp a la llunyania i un tro que els va fer estremir al cap d'una estona, quan gairebé ja havien arribat. Van trucar. El majordom els va dirigir al salonet, on la llar de foc estava encesa. Maurice va baixar tot content.

—Ja em pensava que hauria de passar tot la tarda sol... I amb aquest temps!

Es van asseure el voltant de la llar de foc, la cuinera els portà unes infusions i es van menjar els pastissos d'ametlla que havia fet Catherine. Simon Stevin explicava als seus amics com duia la feina.

— El tractat de lògica el tinc gairebé acabat i he pensat que a *l'Aritmétique* hi inclouré com a annex la traducció de les taules numèriques d'interès simple i compost que vaig fer fa dos anys i potser també, si ho acabo a temps, el tractat de la dècima...

— No n'hem parlat des d'aquell dia d'estiu... M'agradaria saber-ne alguna cosa més...

— Ja et vaig dir que era un mètode per no utilitzar nombres trencats, per fer els càlculs més fàcils i ràpids i per evitar equivocar-se car hi ha operacions llargues que requereixen molta atenció. T'explicaré més o menys com ho faré a l'opuscle, i no crec que sigui gaire

llarg perquè és una cosa simple. Imagina't que tens un nombre enter: a aquest nombre li direm començament, i posem per cas que és el tres-cents seixanta-quatre. Li dibuixarem aquest signe al darrere... Maurice tens una ploma a mà?

Tragué un full de la seva carpeta i agafà la ploma i la tinta que li allargava el seu amic. A dalt i a l'esquerra hi escrigué:

364 ①

— En direm “tres-cents seixanta-quatre començaments”. Llavors, cada dècima part del començament li direm “primera”, imaginem que és un set i li posarem aquest símbol —a continuació escrigué la “primera”.

364 ① 7 ①

— I la dècima part de cada “primera ” en direm “segona”, imaginem que és un cinc. Va, escriu-ho tu — i Catherine va escriure, amb lletra polida, la continuació.

364 ① 7 ① 5 ② 2 ③

— Per referir-nos a aquest nombre direm “set primeres, cinc segones, dues terceres”... i així fins que s'acabin o fins que ens sigui necessari.

— I el seu valor seria set desens, cinc centens, dues mil·lèsimes... oi? Però llavors, si ens trobem amb un set desens i un dotze centens, no s'escriu pas així?

7 ① 12 ②

—No, has de veure que aquest deu ja és una unitat de set. Aquest cas seria vuit primeres i dues segones—Maurice continuà, rellevant el lloc del seu mestre—. Tots aquests nombres que van darrere el començament es diuen nombres de dècim o decimals. Les operacions són fàcils, igual que amb nombres enters, l'única cosa que has de tenir en compte és que les segones han d'anar sobre les segones, les primeres sobre les primeres...

— I tenir en compte això que acabem de veure!

— Realment trobo que és... bé, fantàstic. Molt útil. És un forma lògica de veure-ho.

—Després de les explicacions hi vull incloure aplicacions més pràctiques encarades a diferents oficis que hagin de fer servir els nombres trencats: tapissers, comptables, astrònoms...

—Parlant d'astrònoms... Mireu quin llibre d'astronomia xinesa vaig comprar ahir...— Maurice de Nassau es va aixecar i va anar fent saltirons fins a la llibreria, d'on en tragué un volum petit, de tapes negres.

I es van començar a distreure amb mapes d'estrelles i de voltes celestes. L'amfitrió anava portant llibres curiosos que havia anat comprant al llarg de l'any ja que Maurice comprava els llibres per instint, anava a les llibreries i ensumava l'olor de tinta, dels papers gastats. Ressegua els prestatges amb els ulls i, quan s'enamorava d'un títol, tractés del que tractés, el comprava. Tan distrets estaven que no van sentir les campanes de l'església de Leiden i van seguir jugant amb les paraules fins que va entrar el majordom per preguntar si els convidats es quedarien a sopar. La màgia es va desfer, gota a gota, com una espelma. Catherine es va aixecar esparverada.

— Quina hora és?

— Més enllà de les set, senyoreta.

—Déu meu! A casa sopem a dos quarts de set! Fa més d'una hora que hauria d'haver tornat, de fet, només anava a comprar uns fils per la mare i ni això, he fet!

Maurice mirà per la finestra.

— Està plovent molt, Catherine, no podeu marxar...

— Oh, i tant que ho faré! Com més minuts trigui més creixerà l'enuig del meu pare. Cavallers, estic encantada d'aquesta tarda tan meravellosa que he passat, us asseguro que la recordaré durant molt de temps. Gràcies, Maurice. El cistell ja el vindré a buscar un altre dia, que amb l'aigua se'm faria malbé.

— Deixa almenys que t'acompanyi, que ja és fosc...

— No cal, Simon, conec bé el camí de casa. Et mullaries.

— Ja saps que no ho dic per això, estarem més tranquils.

— Com vulguis. Però penso córrer.

Ben embolicats amb les capes s'encararen a les immenses gotes que queien. Van començar a córrer pels carrers enfangats, entremig d'esquerdes de llum i trons eixordadors. Catherine estava a punt de relliscar i quan Simon l'aguantà van caure tots dos. Amb la capa enfangada i sense poder parar de riure van arribar a la porta de casa

dels Krai. Estaven vermellíssims per l'esforç, xops d'aigua i de suor, bruts de fang i panteixaven per la llarga correguda. Quan van encarar-se se'ls hi tornaren a escapar les rialles... Catherine trucà al timbre.

— Gràcies.

— Adéu, vaig a veure si Arquímedes no està gaire espantat.

La noia veié com marxava, ara ja caminant, sota la pluja. Simon feu un esternut estrepitós i Catherine va riure, just en aquest moment el seu pare va obrir. La rialla li quedà glaçada al mig del rostre.

Al cap d'una hora, Catherine plorava al seu llit, ara neta, amb els cabells desenredats, vestida amb una camisola blanca, dins dels llençols secs i càlids. Tanmateix plorava perquè potser hauria continuat sota la pluja en comptes d'haver-se barallat amb el seu pare i que l'humiliés amb paraules grolleres i amb aquella galtada. Plorava perquè no entenia que fina era la línia que separava la felicitat de la desesperació. Plorava perquè el càstig imposat la privava de qualsevol llibertat. Perquè amb un tarda de joia n'havia sacrificat infinites més. I encara sanglotava més fort perquè el seu pare sabia massa coses i no volia que allò perjudiqués a aquells que li havien obert els ulls i que l'havien ajudat a abastar una mica de tot el que hi ha per aprendre. Les campanes van fer vuit tocs i va tornar a sentir humitat, ara a causa d'un riu de sal que li rajava dels ulls.

VII- Tractes d'hivern

La neu s'havia anat acumulant discreta als carrers. Simon mirava hipnotitzat el silenci dels flocs. Tenia Arquímedes a la falda i estava al costat de la llar de foc, havia acabat de repassar *De Thiende*. Ja estava a punt de portar-lo a la impremta, igual que el *Dialektike ofte Bewysconst*. Havia sigut senzill, al final. Però ara no sentia cap satisfacció, tan sols una buidor blanca, com el paisatge. Finalment es despertà del seu ensopiment i, tot abrigant-se i agafant el capell, es disposà a marxar. Dos trucs suaus sonaren a la porta i el seu cor feu un bot.

— Catherine!—pensà—. Després de tant temps!

Però no, era el noi dels encàrrecs, ple de neu, que li portava una camisa que s'havia fet fer feia poc. Va pagar en silenci. Desencantat, baixà a poc a poc. Trepitjava la neu verge, escoltant el cruixir de cada passa, sense pensar. Fins que els passos el portaren fins a casa de Cristoffel Plantijn l'editor, que li havia dit que li interessaven les seves obres. El van fer passar a un despatx ple de llibres, amb una taula fosca i llarga al centre, que encarava dues cadires a banda i banda.

—Com esteu, senyor Stevin de Bruges?— s'anava tocant la barba espessa i blanca amb la mà dreta, amb un gest lent i cadenciós.

— Suposo que bé. Teniu, dos dels tres treballs que us vaig dir. L'altre està en francès i em porta una mica més de feina.

— Ahà... *De Thiende*... mmm... als astròlegs, mesuradors de tapisseria... algú veient la petitesa d'aquest llibret i comparant-la amb la vostra grandesa... —L'anava fullejant i llegint amb un murmuri—. Trobo que això que expliqueu és molt interessant. Però si ho feu en flamenc només ho podem vendre aquí; no veieu que va destinat a molta gent? Imagineu-vos que ho podem vendre per tot Europa també, sense haver de pagar traductors... tan difícil era fer-ho en llatí?

— Plantijn... Penseu que a alguns d'aquests a qui dedico l'opuscle i a qui aquest mètode els serà molt eficaç no han pogut gaudir d'un ensenyament en llatí i, per tant, no tindrien accés al meu llibre... Això faria que tingués menys oportunitats. A part, durant aquest any he elaborat la teoria que el flamenc és la millor llengua per expressar i transmetre idees científiques, fixeuvos en les seves paraules curtes! Mireu com es poden combinar!

— Us accepto les raons, Stevin. Tot i així... bé, fem una cosa... almenys traduïu-lo al francès i el posarem junt amb el tercer treball.

— Ja pensava fer-ho.

— Ho podríeu traduir també a l'anglès?

— Suposo que sí.

S'aixecaren i es van donar les mans en senyal d'acord. En comptes de tornar cap a casa es dirigí cap a casa de Maurice, que trobà que sortia.

—Ara et venia a veure. He rebut una carta que diu que d'aquí un mes em nomenaran Cap del Consell d'estat de les Províncies Unides... Haig de marxar demà passat per preparar-me.

—Ha sigut més d'hora del què t'havien dit... Em sap greu separar-me de tu.

—He pensat que quan acabis d'estudiar podries venir amb mi i ajudar-me.

—Llavors ja no et farà falta. Aquest any havia pensat continuar a la universitat fent física, no sé pas quan acabaré.

— Vine demà passat a les deu... porta totes les teves coses i instal·la't a la casa.

— Per què? Ja estic bé al meu estudi, no és petit.

—El meu pare ho ha volgut així. A més, així no haurem de fer fora la Brigitte ni en Mark. Això sí, alguns llibres me'ls enduc, eh? Aprofitem els dies que ens queden.

VIII- Portes que es tanquen i d'altres que s'obren

Els baguls estaven plens i Maurice preparat per al viatge. Simon el va anar a acomiadar. Van intercanviar els últims mots, durant molt de temps només es podrien parlar a través de la tinta.

—Saps alguna cosa de Catherine?

—Només que el seu pare no la deixa sortir per res, que li obre totes les cartes, que no li deixa tenir visites... Tot i així he pensat enviar-li una nota en clau, perquè sàpiga on em pot trobar. Conec un criat de la casa... —va fer un sospir—. Maurice, amic meu, escriu-me. Tingues seny, si us plau.

—Intentaré actuar amb raó, Simon. Que tinguis molta sort.

— Tu també. A reveure.

Es van abraçar i Maurice de Nassau va pujar al carruatge. Simon va veure com s'allunyava carrer avall, sobre la neu ja bruta. Quant temps passaria fins que es tornessin a trobar? Mirava amb tristesa el carrer buit. Els records s'acumulaven a la seva ment... Havien tingut poc temps per fer-se'n la idea... Va tornar per inèrcia a casa. L'última cosa que va fer el seu estudi va ser escriure una misteriosa nota.

"Arquímedes ha marxat a l'altra banda del canal, on es pot arrecerar de les tempestes. Enyora Essència."

Desert de Pau